

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 10. října 2023 ve věci č. 37031/21 – I. V. proti Estonsku

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl o porušení práva na respektování rodinného života dle článku 8 Úmluvy tím, že vnitrostátní orgány při rozhodování o osvojení dítěte nezohlednily, že v jiném státě probíhá řízení o určení otcovství stěžovatele, a následně čistě z formálních důvodů zamítly návrh stěžovatele na zrušení osvojení. Vnitrostátní orgány porušily povinnost pečlivého přezkumu a nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy stěžovatele a zájmy dítěte.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel je občanem Lotyšska. Ze vztahu s A. Z. se v roce 2006 narodil syn. A. Z. odmítla nechat zapsat stěžovatele jako otce dítěte do knihy narození a od roku 2007 mu neumožňovala kontakt se synem. Stěžovatel krátce poté zjistil, že jiný muž (A. L.) uznal otcovství k dítěti a jako otec byl zapsán do knihy narození. Stěžovatel se u lotyšských soudů domáhal popření otcovství. DNA testy prokázaly, že stěžovatel je s téměř stoprocentní pravděpodobností otcem dítěte. A. Z. informovala lotyšské soudy, že se provdala za dalšího muže (H. V.), a že s tímto mužem i s dítětem žije v Estonsku. Lotyšské soudy požádaly estonské soudy o justiční spolupráci. V roce 2018 estonský soud rozhodl o osvojení dítěte H. V. Stěžovatel neuspěl se žádostí o zrušení osvojení. Dle estonského nejvyššího soudu stěžovatel neměl postavení otce podle estonského práva, jelikož jeho otcovství nebylo do té doby potvrzeno lotyšskými soudy. Následně lotyšský soud určil otcovství stěžovatele k dítěti, a to od jeho narození do dne, kdy bylo dítě osvojeno.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že k osvojení nemělo nikdy dojít bez jeho souhlasu jako biologického otce. Soudy nedostatečně vyvážily jednotlivé zájmy včetně zájmu stěžovatele na zachování kontaktu s biologickým synem, a neumožnily mu ani napadnout rozhodnutí o osvojení.

a) Obecné zásady

Soud úvodem připomněl, že dle své ustálené judikatury při rozhodování o porušení článku 8 Úmluvy zkoumá, zda bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými právy a zájmy, které stojí proti sobě. Stát má přitom určitý prostor pro uvážení (*K. A. B. proti Španělsku*, č. 59819/08, rozsudek ze dne 10. dubna 2012, § 95). Je-li v sázce zvlášť důležitý aspekt bytí či identity jednotlivce, je prostor pro uvážení zpravidla omezen (*Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, rozsudek ze dne 22. března 2012, § 68).

Soud zdůraznil, že vyvažovat je potřeba i soukromé zájmy (*Backlund proti Finsku*, č. 36498/05, rozsudek ze dne 6. července 2010, § 46). V situacích podobných případu stěžovatele Soud například zvažuje, zda vnitrostátní orgány přiměřeně zohlednily zájmy každé dotčené osoby, zda dostatečně posoudily rodinnou situaci včetně emocionálních a psychologických faktorů a zda se dostatečně snažily nalézt řešení, které je v souladu s nejlepším zájmem dítěte (*Uzbyakov proti Rusku*, č. 71160/13, rozsudek ze dne 6. května 2020, § 105).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

V projednávané věci se Soud zaměřil na to, zda vnitrostátní soud v době osvojení věděl či měl vědět o řízení o určení otcovství stěžovatele, které v té době probíhalo v Lotyšsku, a zda to v řízení o osvojení zohlednil. Dále Soud posuzoval, zda v řízení o zrušení osvojení vnitrostátní soud dostatečně zohlednil

dotčené zájmy a zda byly důvody pro zamítnutí stěžovatelova návrhu na zrušení osvojení relevantní a dostatečné.

1. Porušení práv stěžovatele v řízení o osvojení

Soud konstatoval, že vnitrostátní soudy obecně mohou vycházet z toho, že stav zapsaný v knize narození odpovídá skutečnému stavu. V dané věci však vnitrostátnímu soudu muselo být zřejmé, že A. L., který dává souhlas k osvojení dítěte, není jeho biologickým otcem. Podle Soudu se vnitrostátní soudy nemusí vždy snažit do řízení o osvojení zapojit i otce. V některých případech jsou totiž dány závažné důvody k tomu, že biologický otec není také otcem právním. Příklad stěžovatele je však zvláštní v tom, že v době rozhodování o osvojení probíhalo řízení, kde se stěžovatel domáhal práva být uznán za otce dítěte. Vnitrostátní soud si měl být vědom toho, že takové řízení probíhá.

Za klíčové Soud považoval, že vnitrostátní soud o osvojení rozhodoval v dubnu 2018, přičemž v lednu 2018 lotyšský orgán předložil vnitrostátnímu orgánu žádost o soudní spolupráci. Tato žádost obsahovala informaci, že řízení se týká i určení otcovství stěžovatele. Vnitrostátní orgán na žádost reagoval přibližně dva týdny před vydáním rozhodnutí o osvojení. Otázku osvojení a žádost o soudní spolupráci sice řešili různí soudci vnitrostátního orgánu, ale v případě projednávaném Soudem jde o odpovědnost státu. Soud připomněl, že je odpovědností smluvních států, aby se vybavily přiměřenými a účinnými prostředky k tomu, aby zajistily plnění svých pozitivních závazků, které jim plynou z článku 8 Úmluvy (*K. A. B. proti Španělsku*, cit. výše, § 115).

Soud tak shledal, že vnitrostátní soud přinejmenším měl vědět o řízení o určení otcovství, které probíhalo v Lotyšsku. Tuto skutečnost však v řízení o osvojení nijak nezohlednil. Soud navíc poukázal na to, že vnitrostátní právo ukládá vnitrostátním soudům řízení o osvojení přerušit, pokud se dozví, že v jiném řízení je zpochybňováno otcovství dítěte. Výjimka je upravena pro případ, že je vnitrostátní soud přesvědčen, že by přerušování řízení nebylo v nejlepším zájmu dítěte. Rozhodnutí vnitrostátního soudu však žádné úvahy v tomto smyslu neobsahuje. Vnitrostátní orgány tak nepostupovaly dostatečně pečlivě.

2. Porušení práv stěžovatele v řízení o zrušení osvojení

Soud v souladu se svou ustálenou judikaturou zdůraznil, že biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života svého dítěte, ledaže by to bylo v nejlepším zájmu dítěte. Pokud je biologickému otci zcela znemožněno usilovat o určení svého otcovství k dítěti proto, že otcovství již uznal jiný muž, aniž by se zohlednily okolnosti případu a dotčené zájmy jednotlivých osob, jde o porušení článku 8 (*Rózański proti Polsku*, č. 55339/00, rozsudek ze dne 18. května 2006, § 77–79). Soud se obecně zaměřuje na to, zda vnitrostátní soudy zvažovaly okolnosti případu a soupeřící zájmy, anebo zda pouze zkoumaly existenci formálních důvodů pro zpochybnění otcovství (*Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, č. 48494/06, rozsudek ze dne 12. února 2013, § 33–37).

Judikatura, na kterou Soud odkázal, se týká možnosti zpochybnit právní otcovství toho, kdo uznal dítě za své. Soud však dospěl k závěru, že ji lze vztáhnout i na možnost napadnout osvojení dítěte jinou osobou (*Uzbyakov proti Rusku*, cit. výše, § 122–123 a 126).

Soud shledal, že vnitrostátní soud zamítl návrh stěžovatele pouze z formálních důvodů. Zamítnutí totiž odůvodnil tak, že otcovství stěžovatele v době osvojení nebylo uznáno pravomocným soudním rozhodnutím.

Soud proto uzavřel, že vnitrostátní soudy neposuzovaly konkrétní okolnosti případu a dotčené zájmy jednotlivých osob ani v řízení o osvojení, ani v řízení o zrušení osvojení. Nenastolily proto spravedlivou rovnováhu mezi dotčenými zájmy, čímž došlo k porušení článku 8 Úmluvy.